

LÁSZLÓ MÁRTON

Maros-Torda/Maros megye közigazgatása 1919–1938 között¹

Impériumváltás

1918. december 3-án vonultak be Maros-Torda vármegye székhelyére, Marosvásárhelyre a román csapatok. A bevonuló román erőket vezető őrnagynak a marosvásárhelyi nemzetőrség parancsnoka, Büchel őrnagy adta át a város katonai fennhatóságát.²

A román csapatok bevonulása és a közhivatalok átvétele (1919. január 11.) közötti több mint egy hónap egy furcsa átmeneti időszak volt. Mindenekelőtt helyreállt a rend (legalábbis a sajtóban nincs hír zavargásokról), és a magyar közigazgatás megpróbált tovább működni, bízva a fegyverszüneti megegyezésben, mely szerint a békekonferencia döntéséig tovább működhet az addigi (magyar) közigazgatás. A vármegyei közigazgatási bizottság az őszi zavaros idők után megpróbálta helyreállítani a közigazgatás normális működését.³

Mi történt az említett egy hónap alatt? A román államhatalom mindenekelőtt gyorsan felszámolta az addigi karhatalmi szerveket (december 7-ig leszerelték a nemzetőrsegeket⁴), majd ellenőrzése alá vonta, korlátozta a személyek szabad közlekedését.⁵ Román oldalról a polgári közigazgatás vonalán volt kísérlet (dokumentáltan december közepétől) a

1 Készült a Kisebbségi magyar közösségek c. OTKA kutatás (109173. sz.) keretében. Támogatta a MOL Zrt. és Közéletre Nevelésért Alapítvány.

2 *Székely Napló*, 48. (1918. december 3.). 1–2.

3 Pl. az elmenekült jegyzők helyét betölteni.

4 *Ellenőr*, 12. (1918. december 6.). 1.; (1918. december 7.). 2.; *Székely Napló*, 48. (1918. december 7.). 1.; (1918. december 15.). 1.

5 1918. december 7-étől igazolvánnyal lehetett utazni, amit a rendőrségnél kellett kérvényezni. *Ellenőr*, 12. (1918. december 7.). 2.

közigazgatási tisztségek megszerzésére, illetve a közigazgatási szervezet ellenőrzés alá helyezésére.⁶

A magyar polgári közigazgatás megpróbált tovább működni: a vármegye közigazgatási bizottsága üléseket tartott (dec. 20., 28., 29.); a magyar (budapesti) kormányhatóságok pedig – abban a hitben, hogy a román fél betartja a belgrádi fegyverszüneti egyezményt – úgy cselekedtek, mintha a terület közigazgatása még mindig a magyar kormány kezében lett volna: kormánybiztosokat neveztek ki,⁷ a tisztségekért pártarcok zajlottak.⁸

A megye és a város magyar vezetői a budapesti kormányhatóságokkal is tárgyaltak, 1919. január 9-e körül Marty Ferenc, Marosvásárhely polgármestere és Szenner József vármegyei kormánybiztos Budapestre utaztak.⁹

Vízont velük egy időben a város középosztályának két képviselője (Tóthfalussy Károly és Fazekas Lajos helyi iparosok) a szebeni román Kormányzótanács elnökénél, Iuliu Maniu-nál volt kihallgatáson, akivel a várost sújtó gazdasági gondok megoldásáról tanácskoztak.¹⁰ És ekkor értesülhetett a magyar közvélemény a tervezett román hatalomátvétel mélységéről: ezen a napon közölte egy vásárhelyi napilap a szebeni román Kormányzótanács Maros-Torda vármegyére érvényes kinevezéseit.¹¹

---

6 1918. december 15-e előtt a Maros-Torda Vármegyei Román Nemzeti Tanács átiratot intézett az alispánhoz, amiben kérte, hogy a régeni felső járás és a mezőbándi járás élére román nemzetiségű főszolgabírókat nevezzen ki, a vármegyei árvaszékhez egy román ülnököt, a többi járások főszolgabírói hivatalába pedig egy-egy román bizalmi embert. *Székely Napló*, 48. (1918. december 15.). 1.

7 1918. december 28-án közölték, hogy Szenner József megyei főjegyzőt Maros-Torda vármegye kormánybiztosává nevezték ki. *Székely Napló*, 48. (1918. december 28.). 1.

8 Vetélkedés volt a különböző politikai csoportok között, hogy Szenner Józsefet vagy György Józsefet nevezzék-e ki Maros-Torda megye kormánybiztosává.

9 *Székely Napló*, 49. (1919. január 9.). 1.

10 *Ellenőr*, 13. (1919. január 10.). 1.

11 *Székely Napló*, 49. (1919. január 9.). 1.

A hatalomátvétel pillanatában – január 11-én – összehangoltan, ugyanazon a napon, egyszerre vették át Maros-Torda vármegye főispáni hivatalát, az állami adóhivatalt, de felügyelet alá helyezték azon magánkézben lévő pénzüzeteket is, amelyekben közpénzeket helyeztek el.¹² Másnap, január 12-én, talán a válaszreakciót elkerülendő, a román katonai hatóságok betiltották minden köztéri rendezvényt, felszámolták a politikai szervezeteket¹³ és életbe léptették a cenzúrát. Ekkor ért véget végérvényesen a marosvásárhelyi színes, szabad, „békebeli” élet.

Másnap, január 13-án Ioan Vescan prefektus már Maros-Torda vármegye magyar tisztviselői karát próbálta felesketni, nagyrészt sikeresen, de már ekkor voltak, akik megtagadták az eskütételt. Ezzel egy időben¹⁴ Vescan saját embereit nevezte ki az alispáni és járási szolgabírói posztokra, így az a sajátos helyzet állt elő, hogy egyazon hatáskörben két hivatalnak is működött. Valószínűsíthető, hogy a gyakorlatban a régi tisztviselő intézte az ügyeket, az „új” pedig ellenőrizte. Ez az állapot azonban nem tarthatott sokáig.

A pénzügy és közigazgatás átvételét a városi rendőrség átvétele követte január 20-án. A későbbi időpont oka az, hogy nem volt túl lényeges ez a karhatalom: a jelenlévő román hadsereg ugyanis biztosította a szükséges fegyveres erőt.

A tényleges román hatalomátvétel válaszreakciót váltott ki a városban többséget képviselő magyar lakosság részéről: 1919. január 22-én éjjel a Magyar Államvasutak (MÁV) Erdélyben működő egységei sztrájkba léptek, köztük a marosvásárhelyi üzemegység is. Január 23-án reggel ehhez a sztrájkhoz csatlakoztak a marosvásárhelyi postások és a távíróhivatal alkalmazottai, akik eltávoztak munkahelyükről, bezárva a postahivatalt. A nap folyamán Vescan prefektus a román csapatokat irányító ezredessel a pályaudvaron tárgyalásokat folytatott a sztrájkoló vasutasokkal. Ugyanazon a napon próbálta Vescan felesketni a város tisztviselői karát is, amely azt egyöntetűen elutasította.

---

12 Uo. 49. (1919. január 14.). 1.

13 Betiltották a politikai célú, vagy azokat tárgyaló klubokat és társaságokat.

14 Vescan kinevezésekről tudósító, Iuliu Maniu-hoz írt levelének a Maros megyei nemzeti levéltárban lévő pizkozata keltezetlen, de minden bizonnyal január 11-én, vagy az azt követő napokon íródott.

Az események a délelőtti órákban felbolydulás keltettek a városban, majd egy közös, spontán tiltakozásra, sztrájkra került sor. „Az események hatása alatt a város rendkívül élénk, mozgalmas képet mutatott. Délután 3 órakor az összes üzletek, kereskedések közös elhatározással egyszerre bezártak. Amily mozgalmas volt az utca nappal, éppannyira kihalt a kora esti órákban. A kávéházakat, vendéglőket a román parancsnokság intézkedésére bezárták és zárva maradt a színház, mozi is, nem tartottak előadást, a főtért erős román patrol szállta meg, de rendzavarás sehol sem történt. [...] Az utcán falragaszok jelentek meg, melyeken a román parancsnokság a közszolgálatot zavaró sztrájkmozgalmak résztvevőit stáriális, illetve haditörvényszéki eljárás alá vonja.”¹⁵

Január 25-én a román parancsnokság és a MÁV helyi vezetősége közt létrejött megállapodás szerint a marosvásárhelyi vasutasok felvették a munkát, de a tárgyalások még három napig folytak. Az említett nap délutánján a posta és távírda tisztviselői is munkába léptek.

1919. január 26-án a szebeni román Kormányzótanács feloszlatta a vármegyei, községi és más nemzeti tanácsokat.¹⁶ Ezzel az intézkedéssel a nemzetiségek gyakorlatilag politikai képviselet nélkül maradtak. Ugyanaznap Vasile Suciú alispán/alprefektus összehívta a vármegyei ispáni hivatal személyzetét és megpróbálta eskütételre bírni őket, de azok elutasították.

Az alárendeltek eskütétel-elutasítását követően, másnap, 27-én lemondott a vármegyei, már felesküdtött tisztikar. Tettüket azzal indokolták, hogy Vescan esküjükkor azt ígérte, hogy a fennálló törvények alapján fog tovább is működni a vármegyei közigazgatás, de ehelyett „a helyzet képe az, hogy mi tulajdonképpen ma már nem komoly hivatással bíró tisztviselők, hanem csak árnyék alakok és állásainkban megtűrt személyek és eszközök vagyunk”. Lemondott tehát a magyar vármegyei tisztikar 19 tagja, amihez másnap csatlakozott még két szolgabíró-harmad-

---

15 Székely Napló, 49. (1919. január 25.). 1.

16 Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și Ținuturilor Românești din Ungaria (a továbbiakban GOCD), (26 ianuarie/8 februarie 1919). 43.

nap pedig három járási tisztiorvos, gyakorlatilag a teljes magyar vármegyei tisztviselőkar.¹⁷

A tisztviselők több okkal indokolták lemondásukat – a magyar alispán (Köllő Ignác) leváltása; a vármegyei tisztviselők törvénytelen leváltása és szakképzetlenekkel való helyettesítése; a magyar tisztviselőkkel szemben megnyilvánuló bizalmatlanság és mellőzésük az ügyintézésben; az újonnan kinevezett (román) járási szolgabírók hivatali hatáskörtúllépései, törvénytelen rekvirálások; a közigazgatás működésének önkényes akadályoztatása –, de Vescan szemére vetették nyilvános ígéreteik be nem tartását is. Összefoglalásként azt írták, hogy a felsorolt okok miatt az őket hivatalviseléssel megbízó választópolgárok érdekeit nem tudják képviselni, ezért értelmetlennek látják további hivatali működésüket.

Vescan arra kérte a lemondottakat, hogy amíg tárgyalásokat folytat a szebeni Kormányzótanáccsal a kialakult helyzetről, addig maradjanak hivatalukban, amit azok elfogadtak.¹⁸ Egy sajtóadat szerint Vescant a Kormányzótanács a lemondások elfogadására utasította.¹⁹

1919. január 27-én a szebeni román Kormányzótanács hivatalos közlönyében közölte Ioan Vescan kinevezését Maros-Torda vármegye és Marosvásárhely város prefektusává.²⁰ Ugyanaznap a Kormányzótanács rendeletet adott ki a közigazgatásról, amely szerint az addigi tisztviselők, választottak vagy kinevezettek, a helyükön maradnak, és hatályban maradnak az addigi törvények is. De az elvi kijelentéssel ellentétben a továbbiakban közölték, hogy bármely tisztviselő – hivatali vagy közrendi megfontolásból – tartalékállományba helyezhető vagy nyugdíjazható.²¹ Hatályon kívül helyezték azt a rendelkezést is, amely szerint a bírókat és jegyzőket beleegyezésük nélkül nem lehet áthelyezni. Ugyanakkor a közigazgatás hivatalos nyelvét a románt tették.

---

17 Román Nemzeti Levéltár Maros megyei Hivatala (a továbbiakban RNLMMH), Pfectura Jud. Mureş (Maros megye iratai, a továbbiakban PJM), Prefect 14/1919. f. 1–23., 67–68.; *Székely Napló*, 49. (1919. január 30.). 1.

18 *Ellenőr*, 13. (1919. január 29.). 2.

19 *Székely Napló*, 49. (1919. február 2.). 1.

20 *GOCD*, (14/27 ianuarie 1919). 25.

21 Uo.

Vescan 1919. január 31-én délután elfogadta a lemondások többségét, mert helyettesíteni tudta az adott tisztviselőket. Csak három tisztviselőt (két főjegyzőt és egy levéltárost) és két árvaszéki ülnököt kötelezett maradásra, fegyveres erővel való fenyegetéssel.²² A két főjegyző még február 16-án is hivatalban volt,²³ akárcsak február 20-án a két árvaszéki elnök. Ismételt elbocsátási kérésükre sem mentette fel őket Vescan.²⁴ A vármegye kezelőszemélyzetét is ugyanaznap bocsátotta el a prefektus, ötüik kivételével, akikre valószínűleg az apparátus működtetéséért volt szükség.²⁵

A vasutasstrájk és a márciusi végi sóvidéki megmozdulás²⁶ között csak szórványos adatok vannak zavargásokról vagy szimbolikus ellenállásról. 1919. január 31-én kelt sajtóhír volt, hogy a vármegyeházára kitűzött román nemzeti lobogót valaki éjszaka leverte.²⁷ 1919. február 9-én ugyancsak a sajtó tudatta, hogy Kacsó Lajos mezőmadarasi lelkészt a román katonaság izgatás vádjá miatt letartóztatta és Mezőbándra kísérte. De később a járási főszolgabíró, Rusu által megejtett vizsgálat felmentette Kacsót, akit szabadon engedtek.²⁸ 1919. február 25-i sajtóhír szerint Szentgericén a rekvirálás során fegyverhasználati balesetben elhunyt Gál Elek földbirtokos.²⁹

A megye közigazgatási bizottságának összetétele 1919–1925 között

Az impériumváltás utáni első megyei tanács választásokat 1926-ban szervezték meg. Addig a prefektus nevezte ki a törvényhatósági bizott-

22 *Székely Napló*, 49. (1919. február 2.). 1.; (1919. február 6.). 1.; (1919. február 20.). 1.; *Ellenőr*, 13. (1919. február 1.). 2.

23 *Székely Napló*, 49. (1919. február 16.). 1.

24 Uo. 49. (1919. február 20.). 1.

25 Uo. 49. (1919. február 2.). 1.

26 Józsa András: A sóvidéki lázadás 1919 tavaszán. In: Pál-Antal Sándor szerk.: *A Maros megyei magyarság történetéből*. II. Marosvásárhely, 2004. 275–293.

27 *Ellenőr*, 13. (1919. január 31.). 2.

28 *Székely Napló*, 49. (1919. február 9.). 1.

29 Uo. 49. 1919. február 25.). 1.

ság azon tagjait, akik korábban választás útján nyertek helyet. Először 1919. október 7-én alakította meg Ioan Vescan prefektus a közigazgatási bizottságot nyolc jog szerinti és 10 kinevezett taggal, mindannyian román nemzetiségűek voltak.³⁰ A jog szerinti tagok a megyei intézmények vezetői, a kinevezett tíz tag közül kettő ügyvéd, kettő földbirtokos, négy esperes, egy pedig kereskedő volt, egy személy foglalkozása ismeretlen. Az üléseken való meg nem jelenésük miatt 1920. február 28-án a prefektus visszavonta a tíz kinevezett tag közül öt kinevezését, helyettük öt másik személyt (két lelkészt, egy líceumi igazgatót, egy ügyvédet és egy orvost) jelölt ki, ugyancsak román nemzetiségűeket.³¹

A prefektus 1922. február 22-én közölte Maros-Torda vármegye állandó bizottsága és a szakbizottságok tagjainak névsorát. A 60 fős állandó bizottság kinevezettjei között találunk megyei hivatalvezetőket, esepereket, lelkészeket, ügyvédeket. Név alapján öt magyar és három szász nemzetiségű tagja volt a bizottságnak.³²

Egy évvel később, 1923. április 16-án a megyei állandó bizottság 60 tagjának névsorát a megbízott prefektus közölte.³³ A nemzetiségi képviselő szempontjából visszalépésként könyvelhető el, hogy az egy évvel korábbi öt magyar személyhez képest most csak egyetlen magyar tagja van a bizottságnak: Orbán Balázs marosvásárhelyi [lap]szerkesztő.

Ősmarosszék havasbirtokosságának helyzete a világháborút követően

Az első világháborút követő földreform alkalmazása során felmerült a kérdés, hogy kisajátítsák-e és a román lakosságú falvak között szétosszák-e ezt a közvagyont? A közvagyon adminisztrátora, Petru Roșca alprefektus ellenezte ezt a megoldást, arra hivatkozva, hogy a tulajdo-

---

30 RNLmMh, PJM, Prefect 29/1919, f. 39.

31 *Mureș-Turda. Gazeta Oficială Județeană* (a továbbiakban *MTGOJ*), 22. (1920) 4. 1.; RNLmMh, PJM, Prefect 92/1920, f. 2.

32 *Gazeta Oficială a Județului Mureș* (a továbbiakban *GOJM*), 14. (1923) 19. 2–7.

33 Uo. 15. (1923) 2. 1–6.

nossá vált román falvak rövid időn belül alacsony áron eladnák az így kapott erdőterületeket a havasbirtokosság körüli magyar lakosságú falvaknak. Román nemzeti szempontra hivatkozva javasolta a status quo fenntartását: a magyar impérium alatt az alispán, utána az alprefektus volt e közvagyon adminisztrátora, aki ezen minőségében a román nemzeti szempontból fontos kezdeményezéseket támogathat Ósmarosszék havasbirtokossága jövedelméből.

Ezen túlmenően Roșca-nak személyes érdekei is fűződhetek az akkori helyzet fenntartásához: adminisztrátorként lehetősége nyílt személyes hasznot is húzni a vagyontömeg kezeléséből, a prefektúrahivatalnak pedig – legkevesebb – jutányos árú tűzifát jelenthetett.

Roșca álláspontja szerint döntött a földreformot végrehajtó helyi bizottság is, mivel valószínűleg 1922-ben a területileg illetékes nyáradszeredai kerületi földkisajátító bizottság határozatot hozott arról, hogy Ósmarosszék havasbirtokosságát kiveszi a kisajátítandó területek közül azzal az indoklással, hogy a szóban forgó erdőterület községi erdőnek minősül, a vagyonszösséget alkotó falvak faellátását elégíti ki, s mint ilyen: nem esik kisajátítás alá.³⁴

A bizottság a kezelési- és tulajdonjogot változatlanul hagyta (megállapította a vagyonszösséget alkotó 127 község tulajdonjogát, valamint az 1876. évi XXXIII. törvénycikk 6. § alapján Maros-Torda vármegye igazgatási jogát). Határozatát azzal indokolta, hogy a földreform-törvény előírja ugyan azon jogi személyek vidéki javainak teljes kisajátítását, amelyek közcélokot látnak el, de kivételt képeznek a kisajátítás alól az úrbéres, a községi, valamint a közbirtokossági erdők.³⁵

---

34 RNLMMH, Composesoratul de avere Vechiul Scaun Mureș (Marosvásárhelyi „Ósmarosszék” közbirtokosság iratai, a továbbiakban CVSM), 337. lelt. sz., 612. dosszié. 697.

35 Az említett törvény 6. cikkének a. bekezdése írja elő azon jogi személyek vidéki javainak teljes kisajátítását, amelyek közcélokot látnak el. Az említett cikk 2. pontja szerint kivételt képeznek a kisajátítás alól az úrbéres, a községi, valamint a közbirtokossági erdők.

Elképzelések a közigazgatási beosztás átalakítására 1921–1925 között

A közigazgatási beosztás átalakításának gondolata már az impériumváltás időszakában felmerült. A szebeni Kormányzótanács 1919. január 19-én felszólította a vármegyék prefektusait, hogy 1919. január 31-ig közigazgatási beosztást módosító javaslatokat küldjenek a Kormányzótanácshoz. Iuliu Maniu belügyminiszter azt kérte a prefektusoktól, hogy olyan közigazgatási kerületek alakítására tegyenek javaslatot, amelyben a közigazgatási határvonallal essen egybe a bíróságok és a választókeretek határvonala, de ugyanakkor azt is kérte, hogy lehetőség szerint nemzetiiségi szempontból minél egyöntetűbb kerületek alakuljanak.³⁶

1919. február 7-én a szebeni Kormányzótanács rendelettel megváltoztatta a közigazgatási terminológiát, az ókirályságbeli szakszavak használatát téve kötelezőnek. Az addigi vármegyéket (comitate) megyékké (județe) nevezték át.³⁷

Az impériumváltás utáni első években a központi vezetőség a megörökölt közigazgatási beosztás felmérésére törekedett, illetve a megyei vezetők véleményét kérte ki a közigazgatási beosztás módosítására vonatkozóan.³⁸ Az utóbbi részeként a megye alprefektusa 1920. november 9-én ismertette a közigazgatási beosztás átalakítására vonatkozó javaslatait. Az irat szerint a fő cél Maros megye román többségűvé átalakítása és területi megnagyobbítása volt, melynek érdekében a szomszédos megyéktől jelentős számú község átcsatolását kérte. Így számításai szerint Maros-Torda megye 1910. évi népszámlálás szerinti 194 072 lakosához adódna az átcsatolt területek 64 706 lakosa, akik közül 43 303 román. Így módon a megnagyobbodott megye 258 788 lakossal rendelkezne, melyből 133 495 lenne román.³⁹

Javaslatát az alprefektus nemzetiiségi, gazdasági és közlekedési szempontokkal indokolta.⁴⁰ Ugyanakkor elutasította a Küküllő-völgyi telepü-

---

36 *GOCD*, (1919) 5. 1.

37 *Uo.* (1919) 10.

38 *RNLMMH*, *PJM*, Prefect 29/1929, f. 13.

39 *Uo.* *PJM*, Prefect 54/1920, f. 3-4.

40 *Uo.* *PJM*, Prefect 54/1920, f. 3 v.

lések tervezett elcsatolását Udvarhely megyéhez, ugyanazzal a nemzeti-ségi érveléssel: a szóban forgó területen lévő román településeket a beolvadástól csak egy román vezetésű megyében lehetne megmenteni.

1925 első felében a Maros megyei prefektúra fő elfoglaltsága – az alprefektus beszámolója szerint – a közigazgatási reform alkalmazásának előkészítése volt, amihez minden községben összeírták nemzetiség szerint a választójoggal rendelkező polgárokat, majd benyújtották a Belügyminisztériumhoz. Ștefan Roșca alprefektus céljai ekkor is ugyanazok voltak, mint 1921-ben: „*A megye [területi] kikerekítésével kapcsolatban kértük ennek megnagyobbítását olyanformán, hogy a román elem elérje a legkevesebb 65%-ot, mert ma csak 38%-ban vagyunk románok.*”⁴¹

A közigazgatási beosztás 1925. évi átalakítása

1925. október 7-én közölték Románia új közigazgatási beosztását, amely nagyszabású területi átrendezéssel is járt. Ekkor változtatták meg Maros-Torda megye nevét Maros megyére. A megye Kolozs megyétől megkapta a teljes tekei járást és a sármási járás egy községét. Kis-Küküllő megyétől öt, Csik megyétől kettő, Torda megyétől 11 községet kapott Maros megye, de Udvarhely megyéhez csatoltak kilenc Küküllő menti magyarlakta települést.⁴² Ezzel a nagyarányú változással Maros megye 237 községgel bírt, nem számítva a két várost (Marosvásárhely, Régen).

A megye alprefektusa szerint ezekkel a területi változtatásokkal a megye területén a románság számbeli többségre tett szert, ugyanakkor a megye az ország negyedik legtöbb községgel rendelkező megyéje lett.

1925. október 10-én közölték a megyék községeinek járásokra való beosztását.⁴³ Maros megye két ún. városi községből (comună urbană) (Régen és Marosvásárhely) és 237 községből áll. Az utóbbiakat 11 járás-

---

41 *Rapoartele subprefectului județului făcute în ședințele comisiunii administrative a județului Mureș-Turda de la 29 martie 1922 până la 14 decembrie 1925.* [Târgu Mureș, s. a.], 110–111.

42 *Monitorul Oficial* (a továbbiakban MO), (7 octombrie 1925) 220. 10925.

43 Uo. (10 octombrie 1925) 223. 11315–11316.

ba csoportosították. A megye két új járást kapott (tekei, hévízi), három új járást pedig meglévők területéből hoztak létre.

Az 1925 évi nagyarányú átszervezést követően 1930-ig a közigazgatási átszervezés terén csak kisebb belső mozgások történtek (pl. körjegyzőségek beosztásának módosulása), illetve Maros megye vezetőségének próbálkozásai további területek megszerzésére.

A megyei tanács működése 1926. július 14-e és 1929. december 9-e között

Az 1925. június 14-én közölt közigazgatási törvénnyel módosították a választási szabályokat is.⁴⁴ A megyei tanács helyeinek 3/5-ét választás útján kellett betölteni, és legtöbb 2/5-éig jog szerinti tanácsosokat lehetett kinevezni.⁴⁵

1926. február 19–20-án községi választásokat tartottak Maros megyében,⁴⁶ majd az Averescu-kormány 1926. április 1-jei kinevezését követően májusra parlamenti képviselői, június elejére megyei, június második felére pedig szenátori választásokat írtak ki.⁴⁷ A megyei képviselőtestületek választását 1926. június 4-re tűzték ki, Maros megyében 30 tanácsost és 12 helyettes tagot kellett választani.⁴⁸

Az Országos Magyar Párt Maros (a továbbiakban OMP) megyei tagozata az akkori kormánypárttal, a választásokat szervező Néppárttal (Partidul Poporului, Averescu-féle párt) együtt közös listát indított az 1926. évi megyei választásokra, amelyet oly módon állítottak össze, hogy az első húsz (feltehetően befutó) helyen egy román nemzetiségű jelöltet követett egy magyar.⁴⁹

---

44 Uo. (14 iunie 1925) 128. Lege pentru Unificarea Administrativă (a továbbiakban LUA).

45 Uo. (14 iunie 1925) 128. 6861–6862. LUA 101. §.

46 *GOJM*, 27. (1926) 2. 1–10.

47 Uo. 27. (1926) 9. 1.

48 Uo. 27. (1926) 12. 1–2.

49 30-án vagy 31-én. *Székely Napló*, 54. (1926. június 1.). 1.

A megyei választások eredményeképpen a 30 választott megyei tanácsosi helyből 13-at kormánypárti (Néppárt), 11-et magyar (OMP) tag, 5–6-ot az akkor ellenzéki Román Nemzeti Párt tagja foglalt el. A 18 jog szerinti tanácsosból három volt magyar.⁵⁰

A választásokat követően 1926. július 14-én ült össze a Maros megyei tanács alakuló ülésre. A 48 tagú tanács tagjai a koalíció listavezetőjét, Ioan Harșia-t választották tanácselnöknek. Egyetlen magyar sem került a megyei tanács bürójába, abba a testületbe, amely gyakorlatilag vezette a megyét.⁵¹

A tanács következő, 1926. október 1-jei ülésén határoztak a náznánfalvi kőbánya megvásárlásáról és bizonyos hitelkeretek átcsoportosításáról, majd a költségvetési többlet felhasználásáról bontakozott ki vita, ahol felszínre kerültek a tanácson belüli ortodox–görög katolikus ellentétek, ugyanis 2 000 000 lejes támogatást kértek a főtéri ortodox katedrális felépítésére, amire a görög katolikus tanácsosok is hasonló nagyságrendű támogatást igényeltek. Hosszas vita után 500 000 lejes támogatást szavaztak meg, és a felállítandó Avram Iancu-szobrot is 200 000 lej-jel kívánták támogatni.

A megyei tanács 1927. március 1-jei ülésén szóba került Maros megye kölcsönének ügye, amit a Pesti Kereskedelmi Banktól és a Pesti Hazai Banktól vett fel. A megyei tanács ez ügyben azt határozta, hogy nem törleszti az adósságát, hanem azt koncesszionálja a román államra, de fenntartja Maros megye jogát a szerződésben foglalt jogokra és feltételekre. Megszavazták továbbá Al. Papiu Ilarian szobrának 50 000 lej-jel való támogatását, majd több határozatban szomszédos megyék községeknek Maros megyéhez való csatolását kérték.⁵²

A megyei tanács 1927. március 15-i ülésén egyöntetű szavazással elfogadta Ősmaroszék havasbirtokossága működési szabályzatát, majd megválasztották a vagyonközösség igazgatótanácsába delegált 12 tanácsost.⁵³

---

50 *Székely Napló*, 56. (1926. június 1.). 1.; *MO*, (11 iulie 1926) 153. 10486.

51 A büro tagjai: elnök: Ioan Harșia; alelnökök: Eugen Truția, Octavian Fulea; titkárok: Jov Roman, Jeronim Puia; ellenőrök: Liviu Popescu, Ștefan Buzea.

52 *GOJM*, 28. (1927) 7. 1–11.

53 *Uo.* 28. (1927) 7. 12–19.

Az 1927. május 27-i tanácsülésen elfogadták a Felsőbb Közigazgatási Tanács módosító javaslatait a megyei költségvetési tervezetben. (Az említett testület néhány költségvetési tétel csökkentését javasolta, az így felszabaduló összeggel pedig a marosvásárhelyi ortodox katedrális, valamint a prefektúra székhelye építésének támogatását.⁵⁴)

A tanács 1927. október 15-i ülésén Elie Câmpeanu görög katolikus esperes-tanácsos vázolta a székelyföldi román egyházak és kultúra helyzetét, összehasonlítva az 1733. és 1750. évek helyzetével. Ismertette, hogy az akkor még virágzó sok román egyházközség lehanyaglott, a templomok leromlottak, híveik „elnemzetlenedtek”. Javaslataira a tanács megszavazta, hogy a megye prefektusa egy felhívásban ismeresse a belügyminiszterrel a helyzetet, kérje beavatkozását, és addig is a megye allodiális alapjából fordítson pénzt ezen egyházközségekre.⁵⁵

Az 1928. március 14-ei ülésen az ellenzéki és a költségvetési tervezet módosító javaslatokat általában ejtették, de jóváhagyták a román személyiségek szobrára előirányzott összegek megduplázását. A magyar képviselők lobbiztak a magyar egyházaknak és intézményeknek juttatandó összegekért, a tanács elviekben jóváhagyta ezeket a kéréseket, de nem módosította tételesen a költségvetést, hanem későbbi időpontra halasztotta azok teljesítését „a lehetőségek függvényében”.⁵⁶

A megyei tanács 1928. október 1-jei ülésén a tanácsosok először a kormány azon javaslatát tárgyalták, mely szerint az meg kívánta vásárolni a megye tulajdonában lévő, a helyi vasúttársaságokban birtokolt részvényeit. A tanács elviekben nem ellenezte a kérést, de bizottságot hozott létre a konkrétumok tanulmányozására.⁵⁷

A prefektus kérése ellenére a tanács nem hagyta jóvá a megye folyószámla-egyenlegét (*cont de gestiune*), ehelyett arról határozott, hogy a következő tanácsülésig nyomtassák azt ki és juttassák el minden tanácsagnak, hogy kellően tanulmányozhassák, és annak ismeretében döntsenek annak elfogadásáról.

---

54 Uo. 28. (1927) 12. 1–4.

55 Uo. 28. (1927) 22. 3.

56 *Supliment la GOJM*, 29. (1928) 6. 1–10.

57 *GOJM*, 29. (1928) 20. 1–3.

1928. november 10-én új, parasztpárti kormány került hatalomra, amely november 13-án kinevezte Ioan Vescant prefektusnak. A megyei tanács 1929. február 8-án tartott ülésén a magyar tanácsosok újra felvetették a már egy évvel azelőtti kérésüket a magyar tanoncotthon támogatására, amit az új prefektus ugyanúgy reagált le: a költségvetésben külön erre előírányzott tétel a román tanoncotthon felépítésére kell, évközben egy másik költségvetési tételből fog kapni – ha igényli – a magyar tanoncotthon.⁵⁸

Az 1929. március 22-én tartott ülésén a megyei tanács a volt prefektus (Virgil Bărcănescu) által nem az előírányzottnak megfelelően elkölthött közpénzek ügyét tárgyalta, határozatot hozva arról, hogy kéri ezen összegek megtérítését.⁵⁹

A Maros megyei tanács 1929. december 2-i ülésén határoztak a megye tulajdonában lévő, 1912-ben vásárolt, a helyi magán-vasúttársaságokban birtokolt részvények eladásáról az államnak, majd döntöttek a következő évre kivetendő megyei adók mértékéről.⁶⁰

Az 1929. december 9-i királyi rendelettel feloszlatták a megyei tanácsokat és új választásokat írtak ki.

A közigazgatási beosztás 1930. évi átalakítása

Az 1925. évi változtatáshoz hasonlóan ekkor is először a megyék közötti község-átadásokat közölték először. Kolozs és Neamț megyétől három-három, Torda megyétől négy, Naszód megyétől egy községet kapott ekkor Maros megye, mely ezek nyomán már 248 községgel és két „városi község”-gel rendelkezett.⁶¹

1930. január 22-én közölték az új járási beosztást is.⁶² Maros megyében megszüntettek két járást, négyet pedig összevontak, mindezt

---

58 Uo. 30. (1929) 3. 6.

59 Uo. 30. (1929) 7. 1–8.

60 Uo. 30. (1929) 23. 2–9.

61 *MO*, (1929) 274. 9.

62 Uo. (1930) 17 bis. 704–705.

pénzmegetakarítási célzattal.⁶³ 1930. április 1-jén lépett hatályba a közigazgatási átrendezés nyomán Maros megye községeinek körjegyzőségekre való csoportosítása, mely szerint 80 körjegyzőség volt a megyében.⁶⁴

Az 1930. eleji átszervezést követően 1938-ig csak kisebb módosítások voltak, illetve a belső (járási, körjegyzőségi) beosztás módosult. Megfigyelhető a már megszüntetett községek lakóinak törekvése, hogy újra önállóvá válhassanak, illetve a régi járások fokozatos visszaállítása.

A megyei tanács megválasztása, megalakulása és működése 1930. és 1931 augusztusa között

1929. augusztus 3-án közzölték az új közigazgatási törvényt, amely – a közigazgatás működésének módosításán túl – átalakította a választási rendszert is.⁶⁵ Különbség az előző közigazgatási törvényhez képest, hogy a megyei tanács bizóját csak egy évre választják, továbbá hogy a bizón kívül megválasztják a megyei tanács küldöttségét is.⁶⁶ A megyei tanács évente kétszer ülésezik,⁶⁷ fő hatásköre a megyei költségvetés jóváhagyása.⁶⁸

A megyei tanács bizójának megalakítása után kellett megalakítani a megyei tanács négy tagból és egy elnökből álló küldöttségét. A küldöttség mandátuma viszont – ellentétben a megyei tanács bizójával – addig szól, amíg a megyei tanácsé, azaz négy évre.

A megyei tanács küldöttsége havonta legalább kétszer kellett ülésezzen, ez a testület irányította ténylegesen a megyét,⁶⁹ a megyei tanácsülések közötti időszakban néhány kivétellel annak hatáskörét bírta. Elnökét

---

63 Uo.

64 *GOJM*, 31. (1930) 6. 2–8.

65 Legea pentru Organizarea Administrațiunii Locale (LOAL).

66 *MO*, (3 august 1929) 170. 6211. LOAL 204. §.

67 Uo. LOAL 207–208. §.

68 Uo. 6212. LOAL 216. §.

69 A megyei tanács küldöttsége döntött a tisztviselők nagy részének előléptetéséről, felügyelte a megyei szakosított szervezetek működését, felügyelte a községek működését (kivétel a municípiumi rangú városokat), bíróság-

a megyei tanács választotta meg, de azt jóvá kellett hagyja a miniszteri biztos is. A küldöttség elnöke bírt a legnagyobb hatalommal a megyében a közigazgatás, a megyei pénzügyek, a személyzet terén.⁷⁰

1929. december 9-én feloszlatták a megyei tanácsokat és új választásokat írtak ki. A megyei tanácsosi választásokat 1930. február 5-én tartották.⁷¹ Maros megyében 36 tanácsost kellett választani.⁷² A választáson az OMP Maros megyei szervezete az akkori kormánypárttal, a Román Nemzeti Parasztpárttal közös listát indított, így több jelöltet tudott bejuttatni a megyei tanácsba. Mivel a liberális párt jelöltjeire adott szavazatok aránya nem érte el a 20%-ot, ezért ők nem kerültek be a tanácsba.⁷³

A választást követően 1930. április 28-án ült össze a Maros megyei tanács alakuló ülése.⁷⁴ Mivel a megyei tanács megalakulásának törvényességét bíróságon megóvták, a megyei tanács küldöttsége és annak elnöke csak 1930. szeptember 5-étől gyakorolhatta törvényes hatásköreit.⁷⁵

A tanács 1930. szeptember 27-i ülésén vitatták meg Maros megye közigazgatási szabályzattervezetét, amelynek során vita alakult ki a magyar és a román tagok között a havasbirtokosság ügyében,⁷⁶ a szabályzattervezet ugyanis azt tartalmazta, hogy a megyei tanács küldöttségének elnöke intézi a vagyontömeg ügyeit. K. Nagy Árpád tanácsos kérte, hogy a havasbirtokosság ügyeinek előadóját a közbirtokossághoz tartozó köz-

---

gi eljárásokban képviselte a megye érdekeit. *MO*, (3 august 1929) 170. 6216. LOAL 245. §.

70 Irányította a megye közigazgatását, utasításokat adhatott a megyei közhivataloknak, a megye nevében hivatalos iratokat bocsáthatott ki, és – a megyei tanács jóváhagyásával – ingó és ingatlan értékek adásvételét bonyolíthatta le. Rendelkezhetett költségvetési összegekkel, ellenőrizhette az intézmények működését és a folyó munkákat, ellenőrizhette a községek pénzügyvitelét és működését, vezette az összes alárendelt intézményt, felvehetett vagy eltávolíthatott a megyei alkalmazottak közül. *MO*, (1929) 170. 6216–6218. LOAL 249–256. §.

71 *MO*, (2 ianuarie 1930) 2. 59.; újraközölve: *GOJM*, 31. (1930) 1. 2.

72 *MO*, (1929) 274. 9266–9267.

73 *Székely Napló*, 60. (1930. február 7.). 3.

74 *GOJM*, 31. (1930) 9. 1–5.

75 Uo. 32. (1931) 5. 24.

76 Uo. 31. (1930) 22. 1–18.

ségek válasszák meg, mely vitát eredményezett. Végül a tanács többsége a szavazáskor elutasította ezt a javaslatot.

A megyei tanács 1930. november 29-i ülésének fő napirendje a költségvetés összeállítására volt.⁷⁷ A vita során Árkossy Jenő rámutatott arra, hogy az egyházaknak juttatandó támogatásnál a nemzetiségi egyházaknak a román egyházakhoz képest sokkal kisebb összeget irányoztak elő és kérte, hogy a hívek számával arányosan osszák azt szét. Erre reagálva Nicoară Eugen azt állította, hogy a nemzetiségi egyházak majd mind egyikének pompázatos (pompoase) épületei vannak, míg a román egyházak nagy nehézségekkel küzdenek. Javasolta, hogy Árkosi Jenő kérését csak akkor vegyék figyelembe, amikor a román templomok is olyan pompázatosak lesznek, mint a más nemzetiségiek épületei.

Végül ezen az ülésen nem történt meg a költségvetés elfogadása, emiatt 1930. december 15-én rendkívüli ülést tartott a Maros megyei tanács.⁷⁸ A költségvetésbe külön tételként került be a román (100 000 lej) és magyar (30 000 lej) tanoncotthon támogatása, de a román templomoknak juttatandó támogatás hatszorosa volt a más nemzetiségűek templomainak hasonló kiadásaira szánt összegnek.⁷⁹

1931. március 2-án tartotta rendes ülését a Maros megyei tanács.⁸⁰ Árkossy Jenő tanácsos felszólalásában kérte, hogy az adott probléma referense ismertesse pár szóban magyarul is az előadott anyagot. Ugyanakkor ismertette, hogy a községek iskolatámogatási pénzalapjából kizárólag az állami iskolákat támogatták. Kérte, hogy – a Közoktatási Minisztérium utasításainak értelmében – ezekből a jövedelmekből a felekezeti iskolák is kapjanak, és hogy ezeket a költségvetési tételeket már a folyó évben vezessék be a községek. Ha azokat már összeállították volna, és nem lenne benne a nevezett költségvetési tétel, akkor hivatalból írják be.

---

77 Uo. 31. (1930) 27. 1–11.

78 Uo. 31. (1930) 28. 1–17.

79 A marosvásárhelyi ortodox katedrális építésére: 300 000 lej. A marosvásárhelyi görög katolikus katedrális építésére: 300 000 lej. Román iskolák és templomok építésére: katedrális építésére: 300 000 lej. Nemzetiségi templomok és iskolák építésére: katedrális építésére: 150 000 lej. *GOJM*, 31. (1930) 28. 7–8.

80 Uo. 32. (1931) 5. 1–20.

Árkossy Jenő javaslatára különbözőképpen válaszoltak. Sîrbu Ion tanácsos azt javasolta, hogy azt majd a megfelelő napirendi pontnál tárgyalják meg. Batea Ioan tanácsos támogatta Árkossy javaslatát annyiban, hogy a megyei közigazgatás utasítsa a községeket az iskoláknak járó azonnali 14% folyósítására, az iskolák legsürgősebb kiadásainak fedezésére.

Elie Câmpeanu tanácsos, görög katolikus esperes viszont azt válaszolta Árkossy Jenőnek, hogy egy román többségű megyében nem megengedhető, hogy a kisebbségek nyelvén is ismertessenek, mivel a más nemzetiségiek állampolgári kötelessége elsajátítani az állam nyelvét.⁸¹ Ugyanakkor kijelentette, hogy a nemzetiségi iskoláknak és egyházaknak megfelelő helyiségeik vannak, tehát a szóban forgó jövedelemrészt a román iskoláknak juttassák, amelyek gyengébb anyagi helyzetben vannak a kisebbségekhez képest.

Ekkor közbeavatkozott Bozdog Ioan tanácselnök, felelevenítve azt az egyetértést, amely mindig is létezett a tanács kebelében. Azon a véleményen volt, hogy azt ne szüntessék meg kizáró irányzatokkal. Ugyanakkor támogatta az ügyben Kornhoffer Vilmos és Pop Ioan álláspontját. (Sajnos a jegyzőkönyv nem rögzítette, miféle álláspontról van szó.) Végül konkrétum annyi született, hogy elfogadták a megyei közigazgatás jelentését, illetve tanácsi határozatban utasították a megyei tanács küldöttségének elnökét, hogy ültesse gyakorlatba az eddig elhangzott javaslatokat és kéréseket.⁸²

Ösmarosszék havasbirtokossága költségvetés-tervezetének a megvitatása során, a megbeszélés következményeként a megyei tanács tagjából létrehoztak egy bizottságot a közbirtokosság szám- és ügyvitelének megvizsgálására.⁸³

1931. április 18-án a Iorga-kormány⁸⁴ került hatalomra, amely 1924. április 24-én új prefektusokat nevezett ki. Maros megyében Ioan Vescan

---

81 Uo. 4.

82 Uo. 4–5.

83 Tagjai: Roman Ioan, Abos József, Oltean Ioan, K. Nagy Árpád. *GOJM*, 32. (1931) 5. 11–14.

84 *GOJM*, 32. (1931) 9. 1.; *MO*, (1931) 89 bis. 3794.

parasztpárti politikus helyett Vasile Cupărescut, majd május 11-én Eugen G. Răileanut nevezték ki prefektusnak.

A kormány egyik fontos intézkedése, hogy 1931. május 12-én részlegesen felfüggesztik a közigazgatási törvényt (LOAL), pontosabban a megyei tanács küldöttsége elnökének hatáskörét a jogszabály átruházta a megye prefektusára.⁸⁵

1931. augusztus 18-án tartotta rendkívüli ülését a Maros megyei tanács, ez volt a tanács második ülése a nevezett évben.⁸⁶ Az országos politikai viszonyokban történt változást tükrözve, az ülésen az új kormány által kinevezett új prefektus vett részt (Eugen G. Răileanu), gyakorlatilag szemben állva a teljesen ellenzéki tanáccsal. A rendkívüli ülést azért hívták össze, mert a Belügyminisztérium utasította a megyei tanácsot, hogy a folyó évi kiadások közé emeljék be az Általános Nyugdíjpénztárnak befizetendő 1 213 503 lejes összeget. Az ügyben elsőnek felszólaló Árkossy Jenő tanácsos elutasította a kérdés tárgyalását, mivel a megye hivatalnokainak külön nyugdíjalapja volt, amit rendszeresen fizettek, tehát nincs szükség még külön fizetni az Általános Nyugdíjpénztárnak egy nagy összeget, amelyről nem is közlik, milyen célra fordítanak. A további felszólalók is hasonlóképpen nyilatkoztak. Szavazáskor egy személy kivételével minden tanácsstag beleegyezett abba, hogy a kérdést nem is tűzik napirendre.

A központi törekvés elutasítása az új prefektus kudarca volt, aki a kormány helyi megbízottjaként nem tudta keresztülvinni a központi akaratot. Minden bizonnyal e szembenállás következményeként 1931. augusztus 22-én a Iorga-kormány feloszlatta a megyei tanácsot, helyette időközi bizottságot nevezett ki, amely 1933 januárjáig működött.⁸⁷

Az OMP–parasztpárti megyei tanácsot csak az 1933. január 14-én hatalomra kerülő parasztpárti, Al. Vaida-Voievod vezette kormány kineve-

---

85 Az 1931. május 11-i 1598. számú királyi rendelet. *MO*, (1931) 108. 4410.

86 *GOJM*, 32. (1931) 18. 1–18.

87 A bizottság tagjai: Ion Maloş esperes, Emil Dandea, Eugen Nicoară, Mihai Demetrescu, Ioan Florian, Barabássy Albert (OMP), Rozsnyai György (OMP), Alexandru Pop. *GOJM*, 32. (1931) 17. 1.

zésével egy időben, 1933. január 14-én helyezték vissza, a marosvásárhelyi Ítéletábra ilyen irányú döntése után.⁸⁸

Az ülésen Kornhoffer Vilmos OMP-s tanácsos újra kérte a felekezeti iskoláknak járó 14%-os pótlékot és kért egy kimutatást arról, hogy az 1932-es évben hogyan használták fel ezeket az összegeket. Elie Cămpeanu esperes-tanácsos válasza szerint: a megyei oktatási bizottság nem tesz különbséget állami és felekezeti iskolák között, az összeget *mindegyik iskola szükséglete* szerint osztja szét. Cămpeanu tehát áttételesen elismerte, hogy az összegeket nem az adott község iskolája kapja normatív alapon, hanem a megyei oktatási bizottság által fontosnak ítélt iskolákat támogatják belőle.

Árkossy Jenő tanácsos kérte, hogy a magyar tannyelvű állami iskolákban az V–VIII. osztályban tanítsák tantárgyként az anyanyelvet. Ieronim Puia tanfelügyelő magyarázatai után Ioan Bozdog tanácselnök rámutatott, hogy ez az ügy meghaladja a megyei tanács hatáskörét, amelyben a Tanügyminisztérium illetékes.⁸⁹

A megyei tanács 1933. április 1-jei ülésén, a megyei költségvetési tervezet vitája során több román tanácsos után Lőte Jenő OMP-s tanácsos kérte a Marosvásárhely–Szováta–Parajd (az államtól a megye által átvett) út javítását még a folyó év tavaszán, annak nagyon rossz állapota miatt. Ezt jóváhagyták 1933-ra, több más útszakasz javításával együtt.⁹⁰

A költségvetés tételenkénti vitájánál Kornhoffer Vilmos kérte, hogy az 1931. évi költségvetésből megmaradt pénzüsszegekből fizessék ki a megyei egyházaknak és iskolának járó elmaradt támogatást, de Ștefan Pantea, a prefektúrahivatal igazgatója azt állította, hogy törvény szerint ezt csak befektetésekre lehet felhasználni.⁹¹

Az egészségügyi előirányzatok tárgyalásánál Árkossy Jenő legkevesebb 200 000 lej előirányozását kérte, hogy minden járási központban létrehozassanak egészségügyi rendelőket (*dispensare medicale*). Javaslátát támogatta Lőte Jenő, Eugen Nicoară, a régi állami kórház igazgatója és Brutus Macaveiu, a megyei egészségügyi szolgálat igazgatója

---

88 *GOJM*, 34. (1933) 4. 1.

89 Uo. 1–2.

90 RNLMMH, PMJ, Consiliul municipal (a továbbiakban Cons. mun.) 841. 228.

91 Uo. 235.

is.⁹² A prefektus javaslatára a tanács megszavazta egy külön költségvetési tétel létrehozását *Megyei egészségügyi rendelők létrehozása* címmel, 80 000 lejes összeggel.

Szoboszlai László tanácsos rámutatott, hogy a nyáradszeredai csendőrös évek óta nem fizet bért a használt helyiség után, ezzel megkárosítva a tulajdonost. A prefektus erre vonatkozóan jelentés összeállítására kérte, hogy eljuttassa az illetékes szervekhez.⁹³ Vescan prefektus javasolta, hogy a „költségvetési maradék” tétel előirányzott összegét csökkentsék 100 000 lejjel, hogy ezzel támogassák a templomok és iskolák építését, valamint növeljék meg a „kulturális propagandára” és a megye hivatalos közlönyére előirányzott összeget.

Árkosi Jenő 20 000 lej beillesztését kérte a költségvetésbe a vásárhelyi magyar tanoncotthon javára, továbbá a templomokra és iskolákra szánt összeg 600 000 lejre való növelését, aminek fedezetéhez a vásárhelyi kórháznak szánt összeget csökkentsék. A prefektus válasza szerint: a templomokra és iskolákra szánt összeg nem növelhető 300 000 lej fölé. Javasolta, hogy hozzanak létre egy új költségvetési tételt 30 000 lej összegben, amelynek 1/3-át a régeni, 1/3-át a marosvásárhelyi román és 1/3-át a vásárhelyi magyar tanoncotthon kapja.⁹⁴

A továbbiakban Árkossy Jenő kérte, hogy vonják össze a megyei és marosvásárhelyi iskolák és templomok számára előirányzott költségvetési tételeket, és azokat a hívek arányában osszák szét. Viták, majd 5 perces egyeztető szünet után a nemzetiségi tanácsosok elfogadták a 300 000 lejes templom- és iskolatámogatási összeget, de kérték, hogy azt fele-fele arányban osszák szét a román és nemzetiségi iskolák és egyházak között.⁹⁵

Az ülés utolsó részében a prefektus válaszolt az 1933. január 14-ei tanácsülésen előterjesztett interpellációkra. Nagy Árpád interpellációjára közölte, hogy a prefektúra (814/1933. sz.) utasította a járási szolgabírói hivatalokat az iskolai bizottságok létrehozására azokban a községekben, ahol még nincs ilyen. Ott, ahol már vannak állami elemi iskolák, nem lé-

---

92 Uo. 237.

93 Uo. 239.

94 Uo. 241.

95 Uo. PJM Cons. mun. 841. 242–243.

tesítenek új bizottságokat, hanem kiegészítik az egyházi iskolák igazgatóival.⁹⁶ Abos József interpellációjára jelezte, hogy utasítást adott, hogy az iskolaköteles gyerekek szüleit rábírják, hogy gyerekeiket küldjék az iskolába. Deményháza községben az iskolának járó 14%-os hozzájárulást a helyi tanács hibájából nem tudták még kiutalni.⁹⁷

A tanács 1933. július 8-i ülésén tárgyalták a megyei utak osztályozásának jóváhagyását, azok karbantartása finanszírozásának lehetőségét. A tanácsosok a saját községeikért, régiójukért lobbiztak. Ezután Ősmarosszék havasbirtokossága működési szabályzatát fogadták el.

A vagyontömeg fontosságát és a Maros megyei parlamenti képviselők lobbijét mutatja, hogy 1933-ban külön törvényt hoztak a havasbirtokosság működésére vonatkozóan, melyet május 4-én közöltek. Eszerint a volt Marosszéket alkotó 127 község egyenlő mértékben társtulajdonos a volt marosszéki vagyonszösségben, amelyből nem lehet kilépni; de ezen vagyonszösség igazgatását a Maros megyei tanács végzi, amely szabályzatot kell alkotson ezen közvagyon használatáról, amelyet a helyi erdészeti felügyelőség is jóvá kell hagyjon. Az esetleges közigazgatási határmódosítások nem érintik a vagyonszösséget alkotó községek tulajdonjogát, és a különféle erdészeti törvények hatályosak ezen vagyonszösségre.⁹⁸

A törvény alapján új működési szabályzatot dolgoztak ki, melynek elfogadására 1933. július 8-ára rendkívüli tanácsülést hívtak össze, ahol a magyar tanácsosok is méltatták a tervezetet, majd a megyei tanács egyöntetű szavazással megszavazta Ősmarosszék havasbirtokossága működési szabályzatát.⁹⁹

A tanács 1933. július 8-i ülésén Szoboszlai László OMP-s tanácsos kért magyarázatot arra, hogy miért nem javították ki a Marosvásárhely–Nyárádszereda–Parajd utat, holott a megyei tanács 1933. április 1-jei ülésén határozat született annak sürgős kijavításáról. Ștefan Pantea,

---

96 A Tanügyminisztérium 5238/1932 sz. utasítása értelmében. RNLMmH, PJM, Cons. mun. 841. 261.

97 Technikailag rossz tanácsi döntést hoztak, ezért azt átjavításra visszaküldte a prefektúra, válasz nem jött vissza.

98 *MO*, (1933) 101.

99 *GOJM*, 34.(1933) 29. 1.

a prefektúra igazgatójának válasza szerint: a munkálatokat nem lehetett megkezdeni, mivel a megyei tanács csak jelen ülésén módosította a költségvetését, nagyobb pénzüsségeket irányozva elő.

Szoboszlai László tanácsos ismét rámutatott arra, hogy a csendőrörsök nem fizetnek semmiféle lakbért a házak tulajdonosainak, és kérte a prefektust, hogy járjon közbe, hogy a tulajdonosok megkapják a törvény által számukra előírt bért. Vescan prefektus válasza, hogy többször közbejárt az ügyben a Belügyminisztériumnál, de sikertelenül, mert a gyenge adóbevételekből nem futott ezen kiadások fedezésére. Éppen ezért a Belügyminisztérium intézkedett, hogy a folyó évben a csendőrörsök bérleti összegét az illető községek fedezzék, a csendőrlégióikét (amelyek székhelyei a városokban voltak) pedig a prefektúrák.

Abos József tanácsos a volt deményházi egészségügyi körzetet alkotó 19 község nevében kérte annak újbóli felállítását, mert az ott lakók nagy távolságra kénytelenek orvoshoz menni, amit sokan nem tehetnek meg, így romlik az egészségi állapotuk. Brutus Macaveiu, a megye főorvosa egyetértett Abos Józseffel, a prefektus és a megyei tanácselnök pedig rámutatott, hogy ezt kérvényezték az Egészségügyi Minisztériumnál, de az, pénzügyi okokra hivatkozva, nem hagyta jóvá.¹⁰⁰

A prefektus Korhoffer Vilmos tanácsosnak válaszolva elmondta, hogy 1932-ben a 14%-os támogatásból 299 552 lej gyűlt össze, amiből hét állami elemi iskola építését és 11 másik javítását támogatták. Ezenkívül a Tanügyminisztérium támogatott 17 állami elemi iskolát 100 000 lejjel. Indoklása szerint egy minisztériumi határozatnak megfelelően a 14%-os községi hozzájárulást a községi iskolai bizottságok osztják szét a község mindegyik állami vagy egyházi elemi iskolája között a szükségletek függvényében. De nem részesülhetnek a 14%-os támogatásból a nyilvánossági jog nélküli egyházi iskolák, illetve azok, amelyek olyan községekben működnek, ahol az állami iskolában van részleg a nemzetiségek számára.¹⁰¹

Korhoffer Vilmos válaszként úgy érvelt, hogy az elemi oktatásról szóló törvény alapján a 14%-os támogatást arányosan kell szétosztani a különféle fajtájú iskolák között, és hogy egy törvényt nem írhat felül egy

---

100 Uo. 1.

101 RNLMMH, PJM, Cons. mun. 841. 262.

utasítás, ezért kérte, hogy adjanak utasítást a nemzetiségi iskolák 14%-os támogatásának arányos szétosztására. A vitát Ioan Bozdog tanácselnök zárta azzal, hogy egy törvénytervezetet nyújtottak be a törvényhozásnak a kérdésről, ahol a támogatás szétosztásának módját világosan meghatározták.¹⁰²

Több tanácsülésre nem került sor, mert 1934. március 20-án Francisc Porubski prefektus feloszlatta Maros megye összes községi tanácsát, valamint a megyei tanácsot is, helyettük időközi bizottságokat nevezett ki.¹⁰³ 1934. március 31-én beiktatták Maros megye tíz tagot számláló időközi bizottságát, amelynek két magyar tagja is volt.¹⁰⁴ Egy későbbi időpontban egy harmadik magyar nemzetiségű személyt is említenek a tagok között.¹⁰⁵

A Maros megyei tanácsot 1934. június 24-én választották meg. A 30 választott tagból nyolc az OMP, 12 a Román Nemzeti Parasztpárt, 10 pedig az akkor kormányzó liberális párt tagja volt, mellettük még 12 jog szerinti tanácsos kapott helyet.¹⁰⁶ Az alakuló ülésre 1934. július 6-án került sor.¹⁰⁷ Noha a tanács legtöbb tagját a parasztpárt adta, mégis a kormányzó liberális párt a magyar tanácsosokkal többséget alkotott, így korlátozhatták a parasztpárti törekvéseket. Valószínűleg ezzel összefüggésben az ülés elején Ioan Vescan volt prefektus, parasztpárti tanácsos lemondott mind a választott, mind a jog szerinti tanácsosi helyéről.

A megyei tanács 1936. március 30-i ülésének elején György József tanácsos a nemzetiségi tanácsosok nevében egy tiltakozást olvasott fel a román nyelv kötelező használatát kimondó rendelkezésre, majd bizottsá-

---

102 Uo. 262–263.

103 Az akkor érvényben lévő közigazgatási törvényt (LOAL) módosító törvény 16. és 21. cikkelyeire hivatkozva (közölve 1934. március 18-án, az 1934. évi 65. sz. MO-ban). *GOJM*, 35. (1934) 11. 2–7.

104 *GOJM*, 35. (1934) 12. 1.

105 Uo. 35. (1934) 13.

106 Traian Bosoancă: *Mureşenii în marea unire*. Târgu Mureş, [2000]. 154. A 30 tagú testületből nyolc magyar nevű, közülük öten már korábban is az OMP tanácsosai voltak, így valószínű, hogy mind a nyolcan az OMP jelöltjei.

107 *GOJM*, 35. (1934) 23. 1.; *GOJM*, 35. (1934) 38. 1.

gokat alakítottak. Mindegyikben volt legalább egy magyar nemzetiségű tanácsos is, beleértve a egyházi és oktatási bizottságot.¹⁰⁸

1936. április 30-án tartotta rendkívüli ülését a Maros megyei tanács.¹⁰⁹ Itt napirendre tűzték Ősmarosszék havasbirtokossága működési szabályzatának módosítását is. Hosszas viták után megszavazták, hogy a havasbirtokosság ügyintézésében az 1936. évi közigazgatási törvény hatályosságának idejéig a megyei tanács küldöttsége elnökének hatásköreit átruházzák a megye prefektusára, továbbá, hogy a folyó pénzügyi évben a vagyonszösség támogatja a közigazgatási palota (prefektúrahivatal) építését.¹¹⁰

A szabályzat következő módosítását a Maros megyei tanács 1937. március 24-i ülésén vitatták meg. Noha – a bejelentés szerint – csak azért kívánták módosítani, hogy megnyugtató módon rendezzék a havasbirtokosság alkalmazottainak nyugdíját, olyan új cikkelyeket is beemeltek, amelyek a havasbirtokosság személyzete feletti ellenőrzést erősítették.¹¹¹ Jóváhagyását követően, 1937. április 29-én közölték a vagyonszösség új szabályzatát.¹¹² Fontos változás, hogy a megyei tanács küldöttsége elnökének hatásköreit a megye prefektusa vette át.¹¹³

Az 1936. március 27-i közigazgatási törvény előírta, hogy a község polgármesterének (községi bírónak) tudnia kell románul.¹¹⁴ A rendelkezés alkalmazása nyomán Maros megyében több magyar község vezetőjét leváltották vagy községi tanácsokat oszlattak fel: 1936 nyarán leváltották Mája község polgármesterét a román nyelv nem ismerete miatt.¹¹⁵ 1937 első felében ugyanezen okból feloszlatták Kisgörgény község tanácsát és leváltották három község (Székelykál, Nagyernye, Jedd) magyar polgármesterét.¹¹⁶ Az év nyarán ugyanezért váltották le a

---

108 *GOJM*, 37. (1936) 8. 1–3.

109 Uo. 37. (1936) 10. 1–3.

110 RNLMMH, PJM, Cons. mun. 844. 361–362.

111 Uo. PJM, Cons. mun. 847. 250–253.

112 *GOJM*, 38. (1937) 8. 1–12.

113 Lásd a 13. cikkelyt mindkét szabályzatban.

114 *MO*, (1936) 73. 136. §.

115 *GOJM*, 37. (1936) 17. 8.

116 Uo. 38. (1937) 6. 3, 5.

pókakeresztúri,¹¹⁷ somosdi, kakasdi, paniti polgármestereket,¹¹⁸ az év végén pedig a káposztásszentmiklósi.¹¹⁹

Az állami elemi iskolák létrehozásának való ellenszegülést nemzeti érdekek megsértésének tekintették, emiatt több községi tanácsot feloszlattak. 1937. május 28-án a prefektus feloszlatta Székelybere község tanácsát, mert az 1936. szeptember 7-i és 1937. január 13-i ülésén nem volt hajlandó napirendre tűzni egy állami elemi iskola létrehozásának megvitatását.¹²⁰ Ugyanebben az évben feloszlatták Székelycsóka község tanácsát, mert nem volt hajlandó a költségvetésébe beírni összegeket a helyi állami elemi iskola, a polgári védelem és a repülőtér céljaira. A nemzeti érdekek megsértése miatt oszlatták fel a nyárádszentbenedeki tanácsot is, nem közölt okokból.¹²¹

Az 1937. június 24-ei részleges megyei választásokon hat politikai alakulat indított jelölteket. Az ekkor megválasztott 15 tanácstag közül öt liberális párti, öt OMP-s, öt pedig parasztpárti volt. Ezt követően, 1937. július 12-én részlegesen újjáalakult a Maros megyei tanács.¹²²

1938. január 5-én a király feloszlatta az összes választott tanácsot (községi, megyei, municípiumi),¹²³ így a Maros megyei tanács nem ülésezett többé, helyette 1938. január 15-én megalakult Maros megye időközi bizottsága.¹²⁴ De ez a testület sem volt hosszú életű, mert 1938. február 15-én minisztériumi rendelettel visszavonták a Maros megyei időközi bizottságot, a megye teendőinek ellátásával pedig a prefektust bízták meg.¹²⁵

A bécsi döntés előtti utolsó nagy közigazgatási átalakítás 1938-ban történt, amikor augusztus 14-től a megyéket tartományokba (ținut) szervezték. Maros megyét a Gyulafehérvár székhelyű Maros tartományba

---

117 Uo. 38. (1937) 13. 13.

118 Uo. 38. (1937) 14. 6–7.

119 Uo. 38. (1937) 21. 4.

120 Uo. 38. (1937) 11. 3.

121 Uo. 38. (1937) 15. 2.

122 Uo. 38. (1937) 14. 1.

123 Az 1938. január 5-i 9/1938. sz. királyi rendelet. *MO*, (1938) 4. 86.

124 *GOJM*, 39. (1938) 3. 1–2.

125 Uo. 39. (1938) 4. 1.

sorolták be. A tartomány vezetője Papp Dănilă hadosztálytábornok lett királyi helytartó címmel, a tartomány főtitkára pedig Petru Roșca.¹²⁶

Következtetések

Közigazgatási beosztás. A kommunista időszakkal összehasonlítva, a két világháború közötti időszak sokkal képlékenyebb a közigazgatási beosztás szempontjából. Egyrészt tágabb teret adtak a helyi kezdeményezéseknek, ami miatt azok eljuthattak a megyei közigazgatás szintjéig. Ezek mellett viszont – feltehetően a különböző lobbicsoportok, pártok küzdelmének eredményeképpen – a központi akarat a közigazgatási beosztás átalakítását illetően nem lineáris, visszarendeződések vannak.

Ezt a képlékeny helyzetet a „nagyvonalú” közigazgatási szabályozás tette lehetővé, amely a helyi tanács jóváhagyásához kötötte az illető község egyik közigazgatási egységtől a másikhoz való átsorolását, ami lehetővé tette a helyi tanácsok ellenszegülését a fölülről – a járás, megyei tanács, prefektúra, Belügyminisztérium irányából – jövő akaratnak. Természetesen léteztek nyomásgyakorló eszközök a felettes hatóságok kezében. Végső soron a Belügyminisztérium – saját vagy a prefektus kezdeményezésére – akár a községi tanácsot is feloszlathatta, de ez az állapot össze sem hasonlítható a későbbi, kommunista uralom gyakorlatával.

A képlékenységen kívül a két világháború közötti időszak jellemzője, hogy Maros megye minden települése (leszámítva a tanyákat) önálló jogi személyiséggel rendelkező község volt, amit igyekeztek is megőrizni vagy visszaszerezni. A városi települések (Marosvásárhely, illetve Régen) törekedtek arra, hogy a környező községekkel való egyesülés révén növekedjenek. Marosvásárhely is megpróbálkozik a környező községek bekebelezésével 1935-ben, de csak kettő egyezik bele (bizonyos, nem ismert feltételekkel), a többi visszautasítja.

A kommunista időszak sokat átvett a közigazgatási beosztásból, még ha más néven is: a járások területi megfelelői a későbbi rajonok, a körjegyzőségek területi beosztását pedig 1950. szeptember 8-tól a községek folytatták.

---

126 *MO*, (14 august 1938) 187.

Ami Maros megye vezetését illeti, két törekvés körvonalazódik: egyrészt a növekedés, másrészt – központi támogatással – a megye nemzetiösszetételének megváltoztatása. 1925-ben, az első nagy közigazgatási átrendezéssel a megye nevet változtatott, területe megnövekedett, a magyar községek elcsatolásával és román községek hozzácsatolásával elérték a románság számbeli túlsúlyba jutását.

A következő, 1930. évi országos közigazgatási átszervezéssel kisebb mértékben, de ismét növekedett a megye területe. A megyehatárok ezt követően nemigen változnak 1938-ig, amikor a megye egy tartomány része lett.

A megyei tanács működése. A megyei közigazgatási bizottság/tanács/ időközi bizottság két világháború közötti működése a következő szakaszokra tagolható:

I. 1926. július 14. – 1929. december 9. Néppárti–országos magyar párti többségű tanács.

II. 1930. április 28. – 1931. augusztus 22. Parasztpárti–néppárti–országos magyar párti tanács.

III. 1931. augusztus 22. – 1933. január 14. Időközi bizottság.

IV. 1933. január 14. – 1934. március 20. Parasztpárti–néppárti–országos magyar párti tanács.

V. 1934. március 31. – 1934. július 6. Időközi bizottság.

VI. 1934. július 6. – 1937. június 24. Liberális– néppárti–országos magyar párti tanács.

VII. 1937. június 24. – 1938. január 5. Liberális–néppárti–országos magyar párti többségű tanács.

A vizsgált időszak túlnyomó részében a megyét a választott tanács vezette. Amikor a teljes tanács ellenzéki volt és a prefektus nem tudta keresztülvinni a központi kormányzat szándékát, akkor került sor csak a választott tanács felosztatására, helyette időközi bizottság kinevezésére. Ilyen csak 1931 augusztusa és 1933 januárja között volt. Ezt leszámítva csak egyszer vezet a megyét időközi bizottság, amikor ez országos folyamat része.

Ezt a folyamatosságot – véleményünk szerint – a stabil román többség tette lehetővé, amely folyamatosan keresztülvitte nemzetépítő terveit, amelyeket létszámhátrányuk miatt a magyar tanácsosok nem tudtak

akadályozni. A megye lakosságának – román adatok szerint – majdnem fele magyar nemzetiségű volt, de a választási bizottságok román nemzetiségűekből tevődtek össze, így a választások manipulálásával a magyarság a megyei tanácsban mindig alulreprezentált és számbeli kisebbségben volt.

A magyar tanácsosok folyamatosan napirenden tartották problémáikat (az oktatási támogatás, az iskola- és templomépítés segélyezése, a magyar tanoncotthon támogatása, magyar lakosságú területek egészségügyi ellátása és újtjavítás), de a román tanácsosok – és ebben pártállástól függetlenül konszenzus volt – időhúzásra játszottak, ritkán tettek lényeges engedményt. A magyar tanácsosoknak pedig nem voltak eszközeik érdekeik kiharcolására.

A nemzetiségi törésvonalon kívül a tanácsban még egy ortodox–görög katolikus, illetve pártállás szerinti törésvonal érzékelhető. Az ügyvédek és a lelkészek túlreprezentáltak a tanácsban a többi társadalmi csoport rovására.

Ősmarosszék havasbirtokossága. E vagyonkomplexumot illetően a román impérium alatt a magyar időszak gyakorlatát folytatták abban, hogy az alprefektus felügyelte és igazgatta a havasbirtokosságot. Ez 1933-tól a megyei tanács küldöttségének elnöke, 1837-től a prefektus kezébe ment át. A havasbirtokosságot alkotó községek lakóinak csak „fakultatív” beleszólása volt tulajdonuk adminisztrálásába.